

פרשת ויגש – הרב הלל רחמי

ויגש אליו יהודה

המפגש בין יהודה ליוסף הוא מפגש מכונן. בעיניו של יהודה, השאלה היא האם השליט המצרי ישחרר את בנימין כפי בקשתו, או לא. במישור הזה יהודה מוסר את נפשו עבור אחיו ועבור אביו. אבל ישנו מישור עמוק יותר, כאן יש שאלה לאן פניו של יוסף.

כי דמותו של יוסף ניתנת להתפרש לשני כיוונים. או שהוא יוסף הצדיק, השומר אמונים לבית אביו, מתגעגע אליו ורוצה לחזור הביתה כפי שמפרשים רבים מן הפרשנים, או שהוא מרגיש דחוי, הופך לשליט מצרי ובוחר בחיים חדשים. למרות שהכיוון הזה נראה מפתיע בתחילה, דבריו של יוסף כשהוא קורא שם לבנו מנשה, "כי נשני אלוקים את כל עמלי ואת בית אבי", נראים קצת כתומכים בפירוש השני. (ראו דבריו של הרב יואל בן נון המתייחס לשני הכיוונים במאמרו ב"מגדים", א, תשמ"ו.) אל מול הראייה שיש כאן שני כיוונים מנוגדים אפשר לומר ששניהם נכונים ושניהם מתרועעים ברוחו של יוסף. במובן מסוים, הוא גם יוסף הצדיק וגם איש מצרי.

אם נלך בכיוון זה, אפשר לומר שהמפגש בין יוסף והאחים מעורר בו את הצד של האחוה והקשר המשפחתי שלא נעלם. לאט לאט יוסף שב ומתקרב אל המשפחה ובעיקר אל אביו, והצד "המצרי" הולך ונחלש, עד שלבסוף פורצת מפיו הקריאה, "אני יוסף אחיכם, העוד אבי חי".

כיוון פרשני זה יכול אולי לפתור שאלה שעולה לא פעם בקשר לדמותו של יוסף. המעיין בספרי החסידות יגלה שיוסף מציין מדרגה רוחנית גבוהה, שהיא גבוהה מדרגת השבטים האחרים וגבוהה אף מדרגתו של יהודה, מנהיג האחים. זהו יוסף הצדיק המביא את השפע אל העולם, אל השבטים. הוא משמש דרגת ביניים בין יעקב לבין האחים, למשל הוא מעמיד בעצמו שני שבטים, מה שמקרב אותו אל דרגת האבות. (ראו למשל ב"שפת אמת", פרשת וישב, תרנ"ה, ובעוד הרבה מקומות).

מול כל זה אנחנו מכירים את המאמר של הרב קוק "המספד בירושלים" (מאמרי הראי"ה עמ' 94) בו הרב קוק מדבר על יוסף כמכין את התיקון של הגאולה, הוא אביו של משיח בן יוסף המביא את התיקון השלם של משיח בן דוד. הוא המשביר ומביא את האוכל במובן החומרי על מנת שיבוא על גביו העולם הרוחני.

אם כן אנו עומדים ותמהים, האם יוסף הוא הצדיק הרוחני הגבוה, או דווקא המכין את הבסיס הנמוך, שלב בלבד לקראת הגאולה. בעקבות הדברים בהם פתחנו אפשר למצוא פיתרון לשאלה זו. יוסף הוא גם הצדיק העליון, שלא חוטא ועומד בפיתוי, נזיר אחיו, וגם איש מצרי הנוהג כשליט זר. בפנימיותו הוא צדיק עליון ובחיצוניות שלו הוא נהוג בזרות. (ראו דבריו של הרב סולובייצ'יק על שני צדדים אלה בדמותו של יוסף, דברי הגות והערכה, בסתר ובגלוי, עמ' 171). לכן אומר הרב קוק על דורו, שבו הוא רואה את עקבותיו של משיח בן יוסף, "דורנו הוא דור נפלא... הוא כולו חייב גם כולו זכאי." (מאמר הדור, קח) שפנימיותו מקודשת ובדרכיו החיצוניות הולך לרעות בשדות זרים.

הכפילות הזו אצל יוסף מוכרת לנו בצורה עמומה כבר אצל עשיו. על פניו מתנהג עשיו בצורה גסה ומאיימת, אבל בכל זאת יצחק אביו רואה בו את העולם הפנימי הנסתר שלו. את מקום השדה כמקום מסוכן, תופס יצחק לגמרי אחרת, "ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו השם". יצחק מאמין כנראה שעשיו יוכל להביא לידי ביטוי

את עולמו הפנימי לכן רוצה לברך אותו ולקשור אותו פנימה, אבל רבקה כידוע רואה אחרת את הדברים, ואינה רואה כיצד יתגבר הצד הפנימי המקודש של עשיו על פני החיצוניות הגסה.

בניגוד ליוסף, הכפילות הזאת אינה נחלתו של יהודה. הוא מביא לידי ביטוי בחינה אחרת בעבודת השם. יהודה אכן "זרד" במעשה תמר, ואינו עומד בפרץ במכירת יוסף, אבל הוא צומח מתוך הנפילות האלה, הוא מודה על האמת ואומר "צדקה ממני", הוא נוטל את ההנהגה והאחריות ומוביל את המשבר של פרשת בנימין. יהודה ודוד בנו בעקבותיו מלמדים את דרך התשובה ואת הדרך של חיבור העולמות. עולמם הפנימי ועולם ההתנהגות שלהם מתלכדים ביחד, הם מגלה את השכינה, בנם הוא משיח בן דוד.

עברו דורת רבים, נעשו תהליכי עיבוד ותיקון. הרב קוק מסתכל בבני דורו הסרים מדרכי התורה אבל רואה בהם את העולם הפנימי שלהם. יוסף תיקן את מדרגתו של עשיו והפך להיות חלק מעם ישראל. בני דור הגאולה עומדים בפני השלב האחרון של התיקון, איחוד של עץ אפרים ועץ יהודה. לנו הותר הרב קוק את התפקיד להמשיך את הסגוריה העמוקה שלו, לכתוב שוב ושוב מחדש את מאמר הדור.